

יב. אסור ללווה לחתום על שום שטר או התחייבות וכן לתת שיקים על סכום הקרן מבלי שיפרש בו שהוא על פי הית"ע. וכל שכן כשההית"ע נעשה בעל פה בלבד. ולכתחלה רצוי שגם הנותן יתן למקבל כתב המאשר שהכסף שנתן לו לפי פרטים אלו ניתן עפ"י הית"ע.

בדיעבד, כשחתם על שטר על כל סכום הקרן, אם ההיתר עיסקא הוא בכתב או בעל פה עפ"י עדים מותר לגבות את הריוח. ואם ההיתר עיסקא נעשה בעל פה בלבד יש מחמירים שלא לגבות בו ריוח (כג). ^{אוצר החכמה}

יג. אם נותן לו משכון או משכנתא רשומה אצל רשם המשכונות או אצל רשם הקרקעות ^{המסמך} צריך להוסיף בתנאי המשכנתא שההלואה היא עצה"ע. או שיתן לו מסמך מחייב נגדי שלא יוכל המלווה לגבות העיסקא כי אם עפ"י תנאי ההת"ע. ובדיעבד יש מקילים (כד).

יד. כמו כן אסור להוסיף את סכום הריוח המשוער ^{אנ} סכום ההתפשרות ולכללו עם סכום הקרן, אע"פ שבשטר מוזכר שנעשה עפ"י הית"ע. אלא א"כ יפורט בו מהו סכום הקרן ומהו סכום הריוח (כה).

בנקים וחברות במקרה של העברת בעלות של החברה. וזה ברור שכל זמן שמעמד החברה לא השתנה, כל מה שנחתם בשם הבנק הוא בחוקף, גם אם חברי ההנהלה, ואף אם בעלי המניות התחלפו (ונראה שה"ה לגבי חברה בנאמנות). אמנם יש שחברות מתמוגות עם חברות אחרות, וגם השם של החברה מתחלף. ולגבי העסקות שנעשו לפני המיזוג מסתבר שההת"ע מחייב. אבל לגבי עסקות הנעשות לאחר המיזוג נראה שאין ההת"ע תופס, אף אם שתי החברות עשו בנפרד הית"ע. ויש לעשות הית"ע מחדש. וכן יש לדון לגבי חברות בת, אם ההת"ע הנעשה ע"י החברה—האם מחייב להתיר עסקי חברת הבת. ונראה שאם המנהלים משותפים והם יכולים לפעול גם בשם חברת הבת, מסתבר שיש תוקף להית"ע, אם הוזכר בפירוש שזה כולל עסקי חברת הבת. אך אם יש הגהלה נפרדת, נראה שיש לעשות הית"ע בנפרד לעסקי חברת הבת. וכן אם חברת הבת נוסדה לאחר סדור ההת"ע הכללי ע"י חברת האם. ^{אגב}, יש לדון במי שמלווה כספים לחברה בע"מ והוכרזה כפושטת רגל, אם מותר לקבל ריוח. ולדעת הפוסקים שאף אם ידוע למלווה שהלווה הפסיד, יכול לתבוע ממנו שישבע וכל זמן שאינו נשבע מותר לקבל סכום ההתפשרות, פשוט שגם כאן מותר. ואפי' לדעת הפוסקים שאם ידוע לכל שהפסיד אינו יכול לתבוע שישבע, גלעג"ד שאין בהכרזה על פשיטת רגל משום בירור שאמנם הפסיד. שאע"פ שלפי החוק עסקי חברה בע"מ מוגבלים לנכסי החברה בלבד, נראה פשוט שאין זה אלא במקרה של הפסד כתוצאה מעסקי החברה. אבל אם בעלי המניות ימעלו בנכסי החברה ברור שאין זה פוטר אותם מאחריות אישית לעסקי החברה. ולכן, כל זמן שלא הוכח שבאמת לא היו מעילות בנכסי החברה מצד בעלי המניות אין זה הפסד ידוע. ויכול לתבוע מבעלי החברה להשבע, וכל זמן שאינם נשבעים מותר ליקח סכום ההתפשרות. (כג) ע"י כל זה בפרטות בפרק לה מסעיף יא ואילך. (כד) כמו שנתבאר בפרק הנ"ל סעיף יב. (כה) ע"י פרטי הלכה זו בפרק לה סעיף י.

פו. וכל שכן שאסור לתת ריוח כל זמן שלא הספיק להתעסק ולהרויח (כו). אלא אם כן יתנו בפירוש שבמדה ולא יתחייב לתת סכום זה עפ"י ההת"ע ינוכה סכום זה ממה שעליו להחזיר לבעל המעות (כו).

טז. אין היתר עיסקא מתיר לקבל הלואה למטרה שאין בה ריוח (כח). אלא שלדעת כמה פוסקים אינו צריך להתחייב בעסק מסוים, ויכול לשעבד כל מעותיו וכל עסקיו בכל מקום שהם לתנאי ההיתר עיסקא, ואם יש לו בנכסיו עסק המכנים ריוח מותר. ולדיעה זו, אפילו לזה עתה המעות לפרוע חובות או להוציא בהוצאות שוטפות מועיל ההת"ע אם משעבד למלוה שאר נכסיו המושקעים בעסק עם ריוח (כט).

יז. קיבל מעות בדרך היתר והפסיד, הסכמת האחרונים שמותר לתת סכום ההתפשרות כדי שלא יתחייב לישיב (ל). ויש אומרים שאם לזה לעיסקא מיוחדת ויודע המלוה שהפסיד אסור לו לקבל מהלזה סכום ההתפשרות (לא).

יח. כשם שיכולים להתנות ביניהם על סכום ההתפשרות, כמו כן יכולים להתנות ביניהם על כל טובת הנאה שרוצה בעל המעות ליהנות מהמתעסק, שייחשב כתנאי ההתפשרות. והיינו, שכאשר יעשה המתעסק ענין זה שהסכימו עליו מתרצה בעל המעות לפטרו משכועה על הריוח, וכל הריוח שייך למתעסק (לב).

ויש להעיר בקשר לעמלת אשראי שגובים הבנקים, שכתבתי בפרק ה הערה ח שיש לזה דין רבית מוקדמת, ונראה שאין הת"ע מועיל לזה. ועי' בפרק מא בהערות להת"ע של הבנקים. (כו) כמו שנתבאר בפרק א שרבית ע"מ להחזיר אסור. אא"כ בתנאי שינוכה מהחוב. (כח) עי' פרק לח הערה יח שהבאתי מדברי האחרונים באיזה אופן נקרא ריוח עיסקא לענין זה. וגם הבאתי שם בענין קהל הרוצים ללוות עצה"ע. ולגבי מוסדות צדקה, כיון שאין צבור ידוע שעליהם מוטל החזקת המוסדות, נראה שאין מועיל היתר התח"ס בענין קהל. ועכ"פ נראה מוסכם שאם קונה בית או חפץ שיכול למכרו ביוקר ממה שקנהו הרי זה בכלל ריוח עיסקא. (כט) עי' פרק לח סעיף יג והבאתי שם מדברי המהרש"ם שבהת"ע עפ"י תקנת מהר"ם משתעבד לעיסקא בכל נכסיו ועסקיו. ומ"מ כדאי להתנות על כך בפירוש. ואם המלוה יודע ומלוה לו רק למטרה שאין בה ריוח, מן הראוי לפרש ולהקנות לו חלק בשאר עסקיו כנגד סכום העיסקא. אבל אם אין לו שום עסק אין שום היתר ללות מעות בהיתר עיסקא. (ל) עי' פרק לח סעיף ה שכן הסכמת הפוסקים. (לא) עי' פרק לח סעיף ד שכן דעת רוב האחרונים. מיהו לפי המבואר שבהת"ע דידן כל נכסיו משתעבדים לעיסקא לא שייך דין זה, אא"כ ידוע לו שהפסיד בכל נכסיו. ועי' לעיל הערה כט. (לב) עי' שו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' צה) במי שהלוה לחברו עצה"ע והתנה עמו שילמוד בנו אצלו. ומסתפק שם השואל אם גם תנאי זה נכלל בשכר העיסקא. ונראה מדבריו שלא נסתפק אלא משום שלא התנה על כך, אבל אם התנה על כך בפירוש שזהו מתנאי ההתפשרות נראה פשוט שמועיל. וכן יש לעשות בכל הנאה שיש בו חשש רבית כגון הלויני ואלוה לך וכדומה.

ברית פרק מ יהודה תרלה

הוצאת מוסד הרב קוק

יפ. המלוה לחברו בהצמדה לאינדקס או לדולר, יכולים לעשות זאת על צד היתר עיסקא, ותוספת ההצמדה תחשב כמכנס ההתפשרות (לג).

כ. הרוצה לקנות חפץ בהקדמת מעות בזול, או לפסוק על סחורה, באופן האסור (לד), יכול לתת המעות למוכר על צד היתר עיסקא (לה), ותנאי ההתפשרות יהיה ע"י שיתן לו המוכר חפץ או סחורה פלונית בזמן פלוני לפי המחיר שקבעו ביניהם (לו).

כא. הקונה חפץ או סחורה בהמתנת מעות ביוקר באופן האסור (לז), אם החפץ או הסחורה עצמה הם בני עסק עם ריוח, יקבל את הסחורה על צד היתר עיסקא, ותנאי ההתפשרות יהיה ע"י שישלם למוכר בזמן פלוני כפי המחיר שקבעו ביניהם (לה).

כב. אם קונה החפץ או הסחורה לצרכו שלא לשם ריוח, יקנה הקונה למוכר חלק מסחורה אחרת שיש לו בעסק כל שהו, כפי ערך הסחורה שקונה ממנו, וישתעבד לעסק בה על דרך עיסקא (לט), או שיתחייב שכל סחורה שיקנה מעכשיו, כפי ערך הסחורה שקנה ממנו, יהא בדרך עיסקא (מ).

כג. אין היתר עיסקא מועיל למפרע. ולכן המלוה לחברו שלא על צד עיסקא, אין שום היתר שיוכל לקבל ריוח בדרך עיסקא על הזמן שעבר (מא). ואם

(לג) פשוט עפ"י המבואר לעיל. וע"י לעיל הערה א. (לד) ע"י פרק כג ופרק כד צדדים האסורים והמותרים במכירה בזול בגלל הקדמת מעות. (לה) ואם נותן לו המעות בתשלומים אין צריך לעשות ות"ע על כל תשלום, אלא שבתחלת העיסקא יתנו או יכתבו בשטר שכל התשלומים שיתן לו על עסק זה יהיו עצה"ע לפי תנאים אלו. ונראה שמועיל לכר"ע. ואף למה שנסתפקו האחרונים אי אמרינן כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, כשהתנו בפירוש על כך נראה דלכו"ע מועיל. ונראה שבאופן זה אין לו שום קנין בחפץ שהקדים עליו המעות ויכול לחזור בו אפילו בלי קבלת מי שפרע, שהרי לא הקדים המעות כי אם לעיסקא ולא על חפץ זה. מיהו אם ירצה המוכר לחזור בו, פשוט שיכול הלוקח להשביעו על הריחוק, שהרי לא נתרצה לוותר על השבועה כי אם בתנאי שימכור לו החפץ במחיר זה. וע"י עוד פרק כד הערה יח. ונלענ"ד שכשעושה הת"ע להקדמת מעות, רצוי שבמקום פלגא מלוח יכתוב פלגא בהקדמת מעות ומרויח בזה שאינו נעשה כהלואה ממש ונשאר בדרך מקח וממכר שלעולם אינו אלא מדרבנן. (לו) גם זה פשוט, וכן הוא בהדיא בקונטרס הסמ"ע (קצרה אות יא וארוכה אות כב). ובקצש"ע סימן סו סעיף ח כתב גוסס שטר עיסקא להקדמת מעות. וע"י להלן בדין היתר סחורה (לז) ע"י פרק כב פרטי איסור מכירה ביוקר בהמתנת מעות. ונסתפקתי אם מותר למכור בהמתנה ביוקר ולפרש בדרך עיסקא, כגון שאומר לו אם תתן לי במזומנים מיד הרי הוא לך בעשרה, ואם בהמתנה הרי הוא לך ב"ב עצה"ע. ומסברא נראה שמותר. וכן משמע בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' קסד) ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קצב). וע"י פרק לה סעיף ד ובהערה שם בדין לוח ע"מ לפרוע חוב עבור סחורה שכבר קנתה. (לח) פשוט הוא. וע"י להלן. (לט) גם זה פשוט שיכול להקנות לו תמורת הסחורה בחליפין או בקנין סודר סחורה אחרת שיש לו. וע"י שו"ת אמרי יושר הנ"ל שלכאורה נדחק בזה, ונראה שכונתו למ"ש. (מ) ע"י פרק לה שבאופן זה מהני לכר"ע. (מא) פשוט הוא,

נותרו ביניהם שיהא מכאן ולהבא עצה"ע, יקנה הלוח למלוה סחורה שיש לו בכיתו בקנין סודר, או שיתחייב בשטר שיקנה סחורה לזכותו בדרך עיסקא (מב).^{לוחר החכמה}

כד. אם רוצה הלוח לפצות את המלוה עבור הזמן שעבר, יכול להגדיל קצת את סכום ההתפשרות בהת"ע שעושים מכאן ולהבא, בתנאי שלא יפרש לו שמשום ההלואה הקודמת עושה כן (מג).^{לוחר החכמה}

כה. דעת כמה אחרונים שמותר לקבוע סכום ההתפשרות לכל שבוע או לכל חודש (מד). ויש אומרים שלא התירו כי אם לתקופה חד פעמית (מה).^{לוחר החכמה}

כו. כתבו הפוסקים שלכתחלה ראוי לקבוע בתחלת העיסקא זמן פרעון העיסקא (מו). ויש שהוסיפו בשטרי העיסקא שאם לא יפרע לזמן פלוני יימשכו תנאי העיסקא עד שיחזיר לו מעותיו (מז). ובהת"ע שתיקן החכמת אדם נקבע

מכין שהמעות היו אצלו בתורת הלואה על אחריותו אינו נעשה עיסקא למפרע, וממילא אסור ליתן ריוח כדין כל הלואה חנם, ואפי' הרווח הרבה. (מב) עי' פרק לה סעיף ה ואם מקנה לו בקנין סודר נראה שלכו"ע מועיל, אבל כשאין לו סחורה נתבאר שם שיש כמה אחרונים הסוברים שאינו מועיל רק אם יזכה לו מעות ע"י אחר ואח"כ יקנה באותן מעות סחורה לעיסקא. ופשוט שכל זה כשבשעת נתינת המעות לא הזכירו ענין ההת"ע. אבל אם התנו בעל פה ובאים לעשות שטר, פשוט שמועיל. אלא שאפשר שראוי לפרש בשטר שנעשה על מעות שניתנו בזמן פלוני עצה"ע בעל פה. (מג) עי' פרק ה סעיף י ובהערה לה שם מ"ש בזה. ונראה שאם מעלה הרבה בסכום ההתפשרות, וכ"ש כשעושה חשבון לפי זמן וסכום המעות שהיו אצלו בהלואה דהוי כמפרש. ואם ההלואה הקדמת היתה בקצירת רבית באופן האסור, אפשר שיש לחוש בזה לרבית קצוצה. (מד) עי' פרק לה סעיף יח. וההת"ע של הבנקים מיוסד על היתר זה. ועי' שם מ"ש בענין שכר שבת. ובמה שקובעים סכום ההתפשרות לפי זמן וסכום ההלואה, עי' פרק לח הערה ט. (מה) עיי"ש שכן כתב הט"ז, והסכים עמו בשו"ע הרב. ועי' סוף פרק לו בתקנת החכמ"א. (מו) עי' פרק לח סעיף לא. (מז) עי' בפרק מא בנוסחאות שטרי עיסקא. ויש להתסתפק לדעת הפוסקים שאסור לקבוע סכום קצוב לכל שבוע אם מותר לעשות כן. שהרי גם באופן זה כאילו קובע סכום קצוב לכל תקופה ותקופה. ובשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' קב) כתב שאינו מועיל לשיטה זו. ומ"מ מסיק שבדיעבד מותר. אלא שאפשר לצדד שלכו"ע מותר. שאנו רואים כאילו החזיר העיסקא בסוף כל תקופה וחזור ונוטל ממנו, ואינו דומה לקנס המתרבה שממנו למד הט"ז לאסור לקבוע סכום קצוב לכל שבוע. ולא יקשו דברי הט"ז אהדדי. ובנוסח החכמ"א נראה שנתכוין לתקן שבכל שבוע הוא זמן פרעון של העיסקא (או הריח), וכל תקופה הוא חיוב בפני עצמו ואע"פ שלענין קנס בדרך מכירה נראה מדברי שו"ע הרב שאסר אף באופן זה (עי' פרק ד), נראה דהיינו דוקא בדרך מכירה וכמו שכתב שם שחוב מכירה לאחר שהגיע זמנו נהפך לחוב הלואה, ואסור בו אפילו קנס שאינו מתרבה, אבל בדרך עיסקא מסתבר שלעולם נשאר בתורת עיסקא. וצ"ע בזה. ועי' פרק לח הערה סא שנחלקו האחרונים בהת"ע שנעשה ע"פ תקנת מהר"ם אם מותר ליתן ריוח כשנמשכה העיסקא לאחר זמן הפרעון. ונראה שאם כותב בפירוש שהעיסקא

מתחלה שזמן פרעון העיסקא (או הריוח של העיסקא) יהיה בכל שבוע או בכל חודש (מח).

כז. לא התנו על כך מתחלה ועיכב פרעון העיסקא, הסכמת רוב האחרונים שדינו כאילו נמשכת העיסקא עד הפרעון. ויש אומרים שבהת"ע עפ"י תקנת מהר"ם אין ההת"ע מועיל רק עד זמן פרעון הראשון שקבעו (מס).

כח. מת הנותן או המתעסק, הסכמת רוב האחרונים שכל זמן שלא החזירו המעות נמשכים דיני העיסקא כפי שהתנו (נ).

כט. דעת כמה פוסקים שכל דיני לזה ולמלוה יש בין מקבל העיסקא לנותן העיסקא לענין שאסור הלזה להנהות למלוה (נא).

ל. כשיש ערב להלואה עצה"ע, יש אומרים שזמן הראוי שיתחייב גם הערב למלוה עצה"ע (נב).

מתחדשת מאליה לכל תקופה מסוימת לפי אותם תנאים, אף הבית אפרים מודה שמותר. וכל תקופה תחלתה פקדון וסופה מלוה, וכן משמע מדברי הבית אפרים שהביא בספר שם הגדולים החדש שם. ונראה עוד שאף באופן שהעיסקא מתחדשת כל תקופה מסוימת, אם מכח תנאי מפורש, ואם בסתם עפ"י דברי הפוסקים, שצריך ליתן לו שכר עמלו עבור כל תקופה כפי הכתוב בשטר (פרט אם שכר העמלה נקבע לפי אחוזי הרייח), שלא נתרצה בשכר זה כי אם לתקופה קבוצה. ואף בהת"ע שלא נקבע כלל זמן פרעון יש להסתפק אם מועיל שכר עמלו בדבר מועט. שאפשר שלא התירו חז"ל שכר עמלה בדבר מועט אלא כשקובע זמן, שאפשר שאדם מתרצה בכך, אבל לא מסתבר שאדם יתרצה בשכר קצוב לזמן שאינו קצוב. וצ"ע. (מח) ע"י סוף פרק לו שביארתי דברי החכ"א, ונוסח השטר מובא בפרק מא. וע"י מ"ש לעיל בזה. וגם בזה נראה שצריך ליתן לו שכר עמלה לכל תקופה ותקופה של העיסקא, אבל לא לכל תקופה של חלוקת הרייח. ¹²³⁴⁵⁶⁷ (מט) ע"י פרק לח סעיף לא שהבאתי דברי האחרונים בזה. (ג) ע"י פרק לח סעיף יט וכ שנראה כן מדברי רוב האחרונים. (נא) ע"י פרק י סעיף ד שהבאתי דברי האחרונים בזה. ולכאורה היה נראה דכ"ש בהלואות עצה"ע שדנו בהם האחרונים כמלוה גמור. אלא שאפשר לאידך גיסא. שלא אסרו אלא בעיסקא ממש שנותן לו כל מחצית הרייח, ונמצא כל מה שמוסיף לו אינו אלא כשכר על חלק המלוה ואסור. אבל בהת"ע דידן שאינו נותן לו כי אם סכום ההתפשרות, אפשר שמותר להוסיף לו עד מחצית הרייח, ואע"פ שהיה יכול להפטר ואינו חייב לתת לו, כוף סוף משלו הוא גותן לו. (ובהת"ע עפ"י תקנת מהר"ם שכאשר הגיע הרייח לסכום ההתפשרות נהפך מיד למלוה פשוט שאסור). אלא שיש להסתפק בזה מצד אחר, עפ"י מ"ש בפרק לו שיש להסתפק כשקבעו שכר עמלה במותר הרייח שמעל סכום ההתפשרות, וכן לדעת האחרונים שהוא כעין קונה על הספק הרייח זכה במותר הרייח מדינא, וא"כ אף אם מה שנותן לו אינו עולה על מחצית הרייח הרייח זה גותן לו מכיון יותר ממה שמגיע לו. וצ"ע. ועכ"פ מה שיזתר ממחצית הרייח בודאי שאסור ליתן לו. וכ"ש כשלא הרייח שאסור להוסיף על סכום ההתפשרות כלום. ונראה שגם טובת הנאה ורביית דברים דלא שייך לומר שנותן לו מחלקו ברייח, בכל אופן אסור. (נב) ע"י פרק לח סעיף ז,

לא. במסום שאין חיתר עיסקא מועיל, יש אומרים שיכול לעשות בדרך היתר מכירת סחורה בתוספת קנס (נג).

שכן משמע מדברי האמרי יושר, ונראה עוד שגם הלוה יתחייב להערב עצה"ע, ובאופן זה יהא מותר לקבל ממנו ריוח במקרה שיצטרך לפרוע למלוה, עד שיפרע לו הלוה. ועי' פרק ט בדין שכר הערב, ואפשר שבאופן זה יהא מותר גם לתת לו שכר, אבל לא קודם ההלואה. (נג) שו"ע הרב (סעיף מו). ולכאורה נראה מדבריו שמותר אף כשאמר לו תחלה לשון הלוויני, דומיא דהיתר עיסקא. ועי' פרק ד סעיף ט שיש אומרים שלא התירו בהתר מכירה וקנס כי אם כשלא אמר לו תחלה הלוויני. ומ"מ כתב החור"ד שאם רוצה לפסוק על הפירות באופן האסור, לכו"ע יכול לעשות בהיתר מכירת סחורה, כיון שלא אמר תחלה הלוויני. ואף לשיטתו שאינו מועיל בדרך קנס כי אם כשיכול לכופו לקיום המקח, הכא נמי, כיון שהתנו שאם לא יתן לו סחורה בזמן שקבעו יתן לו הפירות שפסק עליהם, יש כאן קיום מקח בשני הצדדים ומותר. ועי' מ"ש בזה בפרק ד הערה כה. ונראה פשוט שבהיתר מכירת סחורה, לכו"ע אין שום היתר לתת לו יותר ממה שהתחייב וקיבל על עצמו, ואפילו נמשך הזמן יותר ממה שקבעו. שהרי מדין קנס אינו יכול להתחייב יותר. ואף אם יתנו ביניהם שאם ימשך יותר יתן לו יותר, אסור בדרך קנס, וכמו שנתבאר בפרק ד. ופ"ט היתר מכירת סחורה נתבאר בסוף פרק ד ובפרק מא הבאתי נוסח שטר להיתר זה עפ"י הגלעג"ד. ונראה פשוט שכשם שיכול להתחייב בקנס בסכום קצוב, ה"ה שיכול להתחייב בתורת קנס שיעשה לו טובת הנאה מסוימת, אבל בהפרשי הצמדה אי אפשר להתחייב בתורת קנס, משום שתוא כקנס המתרבה. ועי' בשו"ע הרב סעיף ג (הבאתיו לעיל פרק כו סעיף ס), עוד דרך היתר ע"י הקדמת מעות על שכירות. ולא מצאתי באחרונים היתר זה.

החכמה

פרק מא. נוסחאות טופסי שטרי עיסקא

בפרק זה העתקתי כמה נוסחאות של טופסי שטרי עיסקא, כפי שמצאתי בספרי האחרונים, ואשר נתקבלו להלכה. והבא לעשות היתר עיסקא יבחר לו הנוסח הרצוי לו, ולענין היתר אין מעכב אם אינו כותב כל מה שנוסף בטופסי השטרות כשופרי דשטרא. ולמעשה כבר כתבו הפוסקים שדי בכך אם יכתוב בקיצור שנעשה על צד היתר עיסקא, ובלבד שיבינו שניהם ענין ההיתר עיסקא.

מצויים כיום בשוק טופסי שטרי עיסקא, ולא נודע לי מי מחברם, ולכן לא העתקתי אותם, והבא להשתמש בהם צריך להבין ולמלא כל הפרטים, ובפרט כשתנאי ההתפשרות אינו בסכום קצוב, כגון הפרשי הצמדה וכיוצא בזה.

נוסח שטרי עיסקא של הבנקים, אע"פ שלא נודע לי מי חברו, הבאתי כאן, מפני שכמעט שאין לך אדם בזמננו שאינו מתעסק עם בנק, וגם כדי להעיר מה שטעון תיקון לדעתו. ואם ימצאו הרבנים המסדרים ההיתר עיסקא כי דברי נכונים, יראו לתקן מה שניתן לתיקון, והיה זה שכרי.

בכל ספרי הפוסקים לא מצאתי נוסח שטר להיתר מכירת סחורה, שלדעת רוב הפוסקים אפשר לעשות כן, והוספתי כאן נוסח משלי כדוגמא לשטר היתר זה.

א. שטר עיסקא שתיקן הגאון מהר"ר מענדיל ר' אביגדורש אב"ד ור"מ קראקא בהיתר הריוח כאשר נמצא בתקן שפרות דק"ק קראקא (א)

אנחנו ח"מ מודים שקבלנו מזומנים . . . מיד פב"פ בעסקא לטובתו ואחריותו, וכל עסק טוב וסחורה טובה שיזדמן לידינו בהם יהיו מעותיו קודמין למעותינו (ב). וככה נתנהג תמיד עד שיעלה ריוח מהן סך (ג) . . . ובלבד שלא נעשה חובות מדמי עיסקא הנ"ל. ואם לפעמים נצטרך ליקח לצרכינו מדמי העיסקא לא נהיה נקראים שולחין יד בפקדון (ד). ומיד שיעלה ריוח כנ"ל אזי מאותה שעה והלאה יהיה כל המעות קרן וריוח בידינו הלואה גמורה עד זמן פלוני, ואז מחויבים אנחנו לטפל בכל מה שיש לנו למכרו ואפילו בחצי שוויי כדי לפרוע לבעל השטר ולכא כוחו במזומנים (ה) כנ"ל לזמן הנ"ל כפי מה שיאמר בעל השטר או ב"כ בדיבור הקל עלינו לפרוע כגוף החוב. ואין אנו ולא שום אדם נאמנים לומר פרוע הוא או מחול הוא שטר זה, כולו או קצתו, ולא שום טענה הגורעת כח שט"ח זה, אפילו בשבועה חמורה. ואדרבה בעל השטר וב"כ נאמנים עלינו ועל ב"כ בדיבור הקל בלי שום אלה ושבועה. ואין אנחנו נאמנים לומר שהיה איזה הפסד ואחריות במעותיו של בעל השטר אם לא בעדים כשרים (ו). ואם יעידו עדים כשרים שהיה הפסד במעותיו של בעל

- (א) נוסח זה מובא בנחלת שבעה סימן מ. והוא הת"ע של תקנת מהר"ם. ועי' נוסח שטר עיסקא שבלקט הקמח. (ב) עי' פרק לח הערה לג. (ג) עי' פרק לה סעיף ז. (ד) עי' פרק לח סעיף ט. (ה) עי' פרק לח הערה א. (ו) עי' פרק לו סעיף ט.

השטר הנ"ל אין אנו נאמנים לומר שהיה זה טרם או קודם שעלה ריוח הנ"ל אם לא בשבועה חמורה כמו שיחמיר עלינו בעל השטר וב"כ (ו). וכן אין אנו נאמנים לומר שלא הרוחנו כלל במעותיו של בעל השטר, או לומר שלא עלה ריוח כנ"ל, ושעסקנו בעיסקא באמונה אם לא בשבועה חמורה כנ"ל. וכל אחד מאתנו ח"מ נעשה ע"ק בעד חברו ויד בעל השטר על העליונה. וקבלנו מבעל השטר פב"פ סך ... בשכר עמלינו ומזונינו (ח). כל הנ"ל קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו בח"ח ובשד"א לאשר ולקיים. ואם נעבור מחויבים אנו ליתן קנס לצדקה חומש הקרן. נעשה היום יום ...

ב. נוסח שטר עיסקא ע"י תקון הגנת ורדים (א)

בפנינו עדים החתומים מטה הודה ראובן שקבל משמעון סך מאה דינרים בתורת עיסקא לזמן י"ב חודש. והתנו ביניהם שיתעסק ראובן בסך הנזכר בכל מין עסק וריוח שיזדמן לו בכל מאמצי כחו כדי לקרב הריוח והתועלת ולהרחיק הנזק ח"ו. וכל מין ריוח ותועלת שיזמין לו השי"ת בעסק הנז"ל בכל משך זמן הנזכר יתחלק ביניהם לחצאין חלק כחלק, וכן להפכו ח"ו, וימצאו ברכה. והודה ראובן שקיבל משמעון שכר טורחו בהקדמה חלק עבודתו וטורחו במשך זמן הנזכר (ב). והתנו ביניהם שלא ישמור ראובן מעות העיסקא אלא תחת הקרקע. ואם יעבור על התנאי הזה מעתה ומעכשיו מתחייב ראובן בכל אחריות וגזק שיארע בענין העסק ח"ו, ואפילו מלסטים מזוין (ג). עוד התנו ביניהם שאם יעלה מחצית הריוח לחלקו של שמעון עד עשרה דינרים בהמשך הזמן הנזכר מה טוב ומה נעים. ואם יהיה שם מותר נוסף על עשרה דינרים יהיה אותו המותר לראובן המתעסק נוסף על מחצית חלק הנוגע לו. ואם יפחות מחצית הריוח הנוגע לחלקו של שמעון ולא יגיע לו עשרה דינרים, מעתה ומעכשיו קיבל עליו ראובן (ד) ליטע שבועה חמורה על דעתו ועל רצונו של שמעון שלא הרויח לתשלום העשרה דינרים. וקנינו מיד ראובן ומיד שמעון על כל פרטי הדברים הנזכרים לעיל דלא כאסמכתא כו'. ונשבעו שניהם אחד לאחד לגמור ולקיים כל אחד מהם כל הכתוב לעיל כו'.
(וחותמים העדים).

(ו) ע"י פרק לו סעיף ט.

(ח) צ"ע, שלא החזיר דין מזון כי אם בבעלי חיים.

(א) מובא בגנת ורדים יו"ד כלל ו סימן ד.

(ב) ע"י פרק לו הערה ג.

(ג) ע"י פרק לו סעיף ח.

(ד) ע"י פרק לו הערה כד.

ג. נוסח שטר עיסקא בקצרה על צד היותר טוב (א)

מודה אני הח"מ שקבלתי לידי סך (כך וכך) בתורת עיסקא והתחייבתי את עצמי שכל סחורה טובה שיהיה נראה בעיני שהיא היותר קרובה להרויח בה מחוייב אני לקנות בעד סך הנ"ל, והם קודמין למעותי. וכל הריח שיזמין ה' לידי מאותו סחורה אזי יהיה מחצית הריח לי הח"מ והמחצית למוכ"ז, רק שאנכה מחלקו בעד טרחתי רבע רובל כסף לכל משך השותפות, בין שיהיה ריח או לא וכן ח"ו להפסד הוא חלק כחלק. ואין לי נאמנות לומר הפסדתי אלא עפ"י ב' עדים כשרים ונאמנים מוחזקים לכשרים, ועל הריח אין אני נאמן רק דוקא בשבועה חמורה. ובפירוש הותנה שכאשר ארצה ליתן למוכ"ז מחלקו בריח א' וחצי למאה לכל חודש אזי אף שארויח הרבה אין לבעל השטר עלי שום שבועה כי המותר שייך לי לבד. וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן פרעון וזמן הפרעון בכל חודש וחודש (ב) אך כשיהיה ריח כנ"ל אזי אינו יכול ליקח העיסקא מידי עד כלות משך ששה חדשים (או יותר כרצונם) רק שמחוייב אני להודיע לו בכל חודש אם לא היה ריח וכ"ש הפסד ח"ו וכשלא אודיע לו אזי שתיקה כהודאה שהיה ריח כנ"ל. וכל זמן שלא אחזיר המעות הנ"ל הם בידי בעיסקא הנ"ל. כל הנ"ל נעשה בקנין גמור אגב סודר כתיקון חו"ל וכו'.

ד. נוסח שטר עיסקא (א)

מודה אני החתום מטה שקבלתי לידי מאת ... סך ... בתורת עיסקא לחצי שנה מיום דלמטה, והתחייבתי את עצמי שכל סחורה טובה שתהא נראה בעיני שהיא היותר קרובה להרויח בה, מחוייב אני לקנות בעד סך הנזכר לעיל, והם קודמים למעותי. וכל הריח שיתן ה' לידי מאותה סחורה יהי

(א) נוסח זה הוא נוסח מקוצר שהתקין החכמ"א. כפי שמובא בכלל קמג. ושם הביא נוסח ארוך יותר.

(ב) ע"י פרק לו סעיף י שביארתי כוונת החכמ"א בהוספה זו.

בחכמ"א שם התקין גם נוסח שטר עיסקא למעות יתומים או של הקדש שמותר בקרוב לשכר ורחוק להפסד (כמבואר בפרק ז). וכן נוסח שטר עיסקא לשותפים שהאחד השקיע יותר מהשני ורוצה לקבל סכום קצוב לפני חלוקת הריח (כמבואר בסוף פרק לה). ונוסח שטר עיסקא לחלפנים, והיינו שנותן לו מעות כסף ע"מ לקבל מטבעות זהב בערך שזה יותר (כמבואר בפרק כג). וע"י חכמ"א כלל קמא סימן ז' וח'.

(א) מבעל קצור שלחן ערוך (סימן סו סעיף ו). ושם (סעיף ח) העתיק נוסח שטר עיסקא למקדים מעות על סחורה (ע"י פרק מ סעיף כ). ונוסח תנאי ההתפשרות הוא: אך זאת הותנה בינינו שאם ארצה ביום ... ליתן ל... בעד הקרן וגם בעד חלק הריח שלו סך חמש מדות סחורה ..., אזי אין לו עלי עוד שום תביעה וכו' ...

המחצה לי והמחצה ל... הנזכר לעיל, וכן ח"ו להפסד הוא חלק בחלק. ומיד
אחר כלות חצי שנה מיום דלמטה אני מחויב להחזיר ל... הנזכר את הקרן
וגם חצי ריוח שלו, ואולם תנאי היה בינינו, שאם ארצה ליתן לו בעד חלק ריוח
שלו סך... אזי אין לו עלי שום תביעה, כי המותר שייך לי לבד, אפילו
יבורר שהיה הרבה ריוח, וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן
פרעון, וכל זמן שלא אחזיר את המעות הם בידי בעיסקא באופן הנזכר לעיל.
וקבלתי שכר עמלי.

פה ... יום ...

בפנינו עדים ...

ה. נוסח ללוות עפ"י היתר עיסקא (א)

כל הנ"ל (ב) קבלתי עלי בתורת עיסקא למחצית שכר והפסד עפ"י תקון
חכז"ל, ושכר טרחות קבלתי, והכרירה בידי ליתן בעד חלקו סך כך וכך
(ויחתום שמו).

ו. נוסח שטר עיסקא למכירת שטר חוב (א)

אבל במכירת חילוף כתב (וועקסעל—שטר חוב), נהפוך הוא שהקונה
נותן למוכר וזה נוסחו:

הן אמת וצדק שנתתי לפלוני כך וכך מעות למחצית שכר והפסד עפ"י תקון
חז"ל. והכרירה בידו ליתן בעד חלקי כך וכך. ונתן לי בטחון גמור על הקרן
ורוחים הנ"ל חלוף כתב (על פלוני ופלוני). ויהי' לפלוני כתב זה לראיה באם
שיגיע זמן פרעון ח"כ הנ"ל לפלוני הנ"ל ולא יגיע לחלקי ריוח כפי הסך הנ"ל
עפ"י אופן [זה], אזי מחויב אני להחזיר המותר מפרעון ח"כ הנ"ל לפלוני הנ"ל
(כאן חסר).

(א) מתוך ליקוטי תשובות חתם סופר סימן עח. שהעתיק בשם רבו הגאון ר' נתן
אדלער זצ"ל.

(ב) אפשר שנוסח זה בא בשולי גליון שט"ח סתם, כמובא בשו"ת חת"ס חו"מ סימן מת.

(א) גם נוסח זה נמצא בליקוטי תשובות חת"ס הנ"ל, ועי' מ"ש בזה בפרק לה הערה כג.

ז. שטר חיתר עיסקא כללי (א)

אנכי הח"מ מודה בזה שאני מחייב עצמי בחיוב גמור ומשעבד עצמי וכל אשר לי בשעבוד גמור המועיל עפ"י דתוה"ק ותחו"ל שכל עסקי ממונות שיהיו נעשים במשך השנה הנוכחית הבעל"ט ביני ובין אחרים מאב"י בכל מקום שהם, הן מה שאקבל מעות מהם והן מה שאתן להם, הן בתורת הלואה והן בהרחבת תשלומי מקח וממכר, והן בקניות ומכירת שטרות והיפאטעקין, וכל עניני ממונות אשר יש לחוש עליהם חשש בקניות ומכירת שטרות והיפאטעקין, וכל עניני ממונות אשר יש לחוש עליהם חשש איסור רבית דאורייתא או דרבנן, יהי' הכל בתורת עיסקא עצה"ע כתיקון מור"ם ז"ל ורבותינו שאחריו כמבואר בחכמת אדם, היינו באם אהי' אנכי הלוח הנני משעבד עצמי עצה"ע כנ"ל לעסוק עם המעות ככל הצורך וכפי שאתפשר עם המלוה בנכיון איזה סכום בעד שכר עמלה (ב), הכל כפי הצורך בהיתר עיסקא. וכן כשאהי' המלוה אני מקבל על עצמי שיהי' כפי הדין עצה"ע. והנני נותן בחת"י על השטר הזה בח ותוקף ועוז לכל דין ודברים שיהי' לי על אחרים או אחרים עלי לדון עמי על סמך כתב זה בחיוב ושעבוד הגוף ונכסים ועלי לשלם או לקבל כפי אשר יושת עלי בב"ד בלי שום טענות ומענות. והנני מקבל עלי כל זאת בחיוב שבועה ואלה שלא אחזור בי משיעבוד והתחייבות זו בכל העסקים שיהי' נעשים ביני ובין אחרים במשך שנה זו. והנני מתנה בפירוש שבאם אעשה בשעת איזה עסק היתר עיסקא מיוחדת לא יורע בזה תוקף שטר זה מכל שאר העסקים אשר מחמת שכחה או אונס אחר לא אעשה הת"ע מיוחדת. וכן כשאעשה הת"ע מיוחדת על זמן ויתעכב העסק אחר הזמן יהי' חל עליו חיוב ושעבוד שטר הזה ככל הנ"ל. כן אני מתנה שבאם אקבל או אתן מפורש בגמ"ח לא יהי' חל עליו חובת השטר הזה כלל (ג).

כל זה נעשה כחומר כל השטרות דנהגין בישראל העשויין בתקנת חז"ל, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, בביטול כל מודעות ומודעי מודעות, כדרך שמבטלין בגיטי נשים, בכל אופן היתר מועיל עפ"י דין תוה"ק. וכל זה אני מקבל על עצמי בקנין גמור אגב סודר בפני ב"ד חשוב, על דעת הרכנים חכמי הדור מתקני תקנה זו.

ולראי' באעה"ח יום ... חודש ... שנה ... פה עיה"ק ...

- (א) נוסח זה הוצע ע"י האדמו"ר מלובלין בקונטרס תקנת רבים, ועי' פרק מ סעיף י.
 (ב) רבים מהמערערים על היתר עיסקא זה עמדו על כך שהשטר עמלה אינו מוגדר, ועי' פרק לו הערה כד שהבאתי בשם החו"ד שבאופן זה אינו יכול לפחות לו משכרו כפועל.
 (ג) קטע זה נוסף משום שיש שחששו שלפי השטר, אף אם ילוה בלי שום תנאי רחמים יוכל הלוח לטעון שהפסיד.

ח. נוסח שטר עיסקא של בנק (א)

כהיום דלמטה נעשה ונגמר בינינו החו"מ ראשי ומנהלי הקולוניאל באנק העברי ובאי כח האנשים לוקחי המניות של הבנק הנז' כי כל עניני הכספים שיעסוק בהם הקולוניאל באנק הן מה שיתן מעות לאחרים והן מה שיקבל מאחרים להתעסק בהם יהי' הכל בתורת עיסקא היינו למחצית שכר והפסד עפ"י היתר ותיקון מהר"ם ז"ל. והשכר שישגי המקבל מהנותן בעד טרחתו יהי' עפ"י התנאים שישוו ביניהם הנותן והמקבל אבל אין רשות לשום אחד מממוני הקולוניאל באנק העברי הן מהממונים מהמחלקה הראשית שבפה לונדון והן הממונים בשאר המחלקות שבשאר מקומות הן עכשו והן לאחר זמן ולעולם לעבור חלילה על דת תוה"ק ולהלוות או ללוות כסף ברבית הן רבית קצוצה והן אבק רבית ואפילו חשש רבית רק הכל יהי' נעשה עפ"י היתר עיסקא. והמקבל לא יהי' נאמן על הפסד רק עפ"י שני עדים כשרים ונאמנים. ועל ריוח לא יהי' נאמן אלא דוקא בשבועה חמורה ורק אם יושוה עם הנותן לתת לו על חלקו ריוח ידוע כי אז יהי' המקבל פטור משבועה ומותר הריוח יהי' שייך לו לבדו. כל זה נעשה ונגמר בינינו הח"מ בהחלטה גמורה עפ"י כח הרשאה שיש לנו מלוקחי המניות ויש יפוי כח להחלטתינו ותקנותינו זאת ככת כל תקנות הקולוניאל באנק העברי ובפירוש הותנה שאם מאיזה סיבה לא ידע המקבל או הנותן ענין העיסקא או שלא ידע כלל מה הוא עיסקא יהי' גם כן נוהג בו דין עסקא ויהי' לו כל הזכויות שיש למקבל בעיסקא אחרי שבסתם הלואות לא יתעסק הבאנק וכל מי שנוטל מעות או נותן להבאנק הוא רק עפ"י תקנותיו היינו עפ"י עיסקא. ולמען תת תוקף ועוז לתקנתנו זאת הננו כותבים לזכרון בספר ומפרסמים גלוי לכל את תקנתנו והחלטתנו זאת ולראיה על כל דכרינו אלה באנו על החתום יום ג' כה תשרי התרס"ב לברי"ע.

(חתומים ששה חברי הדירקטוריון של הבנק)

(א) העתקתי נוסח שטר זה משום שכפי הנראה הוא המקור לשטרי עיסקא של הבנקים בימינו. ולא נתברר לי מי סידר היתר עיסקא זה, ושמעתי אח"כ שהמסדר הוא הרב שמואל יעקב ראבינאוויץ אב"ד סאפטקין מחבר ספר אורח ישר, והובא בספרו שם בסימן יח.

ברית פרק מא יהודה תרמה

מ. נוסח היתר עיסקא של הבנקים בארץ ישראל

נעשה ונגמר בינינו הח"מ (א) בנק ... בע"מ (ב) ובין האנשים (ג) המלוים (ד) המפקידים (ה) כסף בחברה זו ובין ב"כ (ו) ובין כל האנשים הללוים כסף מתכרה זו (ז) בין שהם חברים או בלתי חברים, כי כל עניני הכספים וכל העסקים שעסוקה בהם החברה הנזכרת, הן מה שתתן לאחרים והן מה שתקבל מאחרים להתעסק בהם (ח) יהיה הכל בתורת עיסקא, היינו למחצית שכר והפסד, אחרי נכוי אחד אחוז למאה למתעסקים בעד טרחתם (ט), על פי תקון

(א) כל טופסי היתר עיסקא של הבנקים בארץ ישראל כיום (עכ"פ מאלה שראיתי) פותחים בלשון זה. וכפי הנראה לקוח נוסח ההיתר עיסקא של הבנקים מנוסח ההיתר עיסקא של הבנק העברי בלונדון (עי' לעיל שהעתקתי). ולענ"ד נוסח זה אינו מדויק. שלשון נגמר בינינו מתאים להסכם שבין שני צדדים, ובהת"ע של הבנק העברי הכוונה יהיוסכם ונגמר בין כל חברי הדירקטוריון של הבנק שעניני הבנק יהיו עפ"י הת"ע. אבל לפי הנוסח שלפנינו לכאורה בא לומר שזהו הסכם בין הנהלת הבנק לבין הלקוחות, אבל למעשה אין הדבר כן, אלא הודעה או התחייבות חד צדדית של הבנק שלא יעסוק רק עפ"י היתר עיסקא, ואין כאן הסכמת הלקוחות, ואף כולל אלה שאינם יודעים ענין היתר עיסקא, כמובא להלן, ולפי"ז אין מקום לנוסח זה. ויש לשנותו. (ב) יש בנקים שהוסיפו כל סניפיו וכל החברות הבנות שהבנק שולט עליהן. ולגבי הסניפים הדבר ברור שההנהלה המרכזית יכולה לחייב את כל הסניפים, ואף אם אינו מפורש. אך לגבי חברות בנות יש להסתפק. וכפי ששמעתי ממומחה לכך, אין הדבר פשוט כל כך מבחינה משפטית אם הנהלת חברת האם יכולה לחייב את חברת הבת בעסקיה הנפרדים. ועל כן יש לברר זאת, וכבר הערתי כמה הערות בענין זה בפרק מ הערה כא. (ג) רצוי לפרט ולהוסיף, "ויאו חברות וגופים צבוריים", כדי לכלול לקוחות שאינם אנשים פרטיים. (ד) ראיתי כמה טופסי היתר עיסקא של בנקים שונים וכמעט בכולם אין משפט זה ברור, ויש גם כאלה שהמשפט משובש, וכאן כל שנוי הוא מהותי. ויש גם טעויות אחרות שאינם משמעותיים. וכדאי לבדוק ולדייק. והנוסח שהעתקתי כאן הוא הכי מדויק. (ה) למעשה המפקידים הם המלוים, ורצוי לכתוב המלוים והמפקידים, כדי לכלול במקרה שהבנק מקבל הלואה ממש, ולא בתורת פקדת, כגון על ידי הוצאת אגרות חוב או שטרי הון. (ו) כפי הנראה רצו מנסחי טופס זה לכלול ולהחיל את ההת"ע על פעולות הנעשות על ידי בא כח של הלקוח, כגון משיכת שיק על חשבון דיביטורי. אבל למעשה אין הבנק מתעסק רק עם אנשים הפועלים בשליחות הלקוח, ואז ממילא חל ההת"ע על הלקוח. ועכ"פ הנוסח, "ובין ב"כ" אינו מדויק, ורצוי לכתוב, "או באי כוחם". (ז) מכיון שלגבי המלוים הוסיפו באי כוחם, יש להוסיף זאת גם לגבי הללוים. (ח) עי' פרק לה שהבאתי מדברי המהרש"ם והאמרי יושר בדין ערב להלואה מבנק, אם ההת"ע שבין הבנק לבין הלווה תופס גם על הערב, ולפי דבריהם רצוי להוסיף ולכלול ערבויות. ועי' להלן בענין עמלת ערבויות. (ט) ענין תשלום שכר טירחה בבנקים קצת כסובך, שלמעשה אין אף בנק גובה ולא נותן שכר טירחה, ואף עם היתר עיסקא יש בזה משום איסור רבית. ואפשר לתקן זאת ע"י הגדלת חלקו של המתעסק בריוח יותר

מהר"ם ז"ל (י). והשכר (יא) שיקבל המקבל מהנותן בעד מרחתו יהיה על פי התנאים המקובלים בבנקים. אבל אין רשות (יב) לשום אחד ממנהלי החברה הנ"ל, הן עכשיו והן לאחר זמן ולעולם, לעבור על דין תוה"ק ולהלוות או ללוות כסף ברבית והן אבק רבית ואפילו חשש רבית, רק הכל יהיה נעשה על פי היתר עיסקא (יג). והמקבל לא יהיה נאמן אלא דוקא בשבועה (יד). ורק אם יושווה עם הנותן לתת לו על חלקו ריוח כנהוג בבנקים (טו), אזי יהיה פטור משבועה, ומותר הריוח יהיה שייך לו לבדו.

כחלקו בהפסד, כמו שנתבאר בפרק לו, כגון שני שליש בריוח ומחצה בהפסד, או כמו שכתב הרמב"ם שאפילו בעשירות מן הריוח יוצא בזה במקום תשלום שכר עמלה. ואם לזאת נתכוונו המנסחים ההת"ע שלפנינו, אין מקום למ"ש לעיל, למחצית שכר הפסד, וכן הלשון, "אחרי נכוי" אינו מדויק. ולכן יש לכתוב בתורת עיסקא, היינו למחצית מלוח ומחצית פקדון, בתוספת אחוז מן הריוח לצד המתעסק. ועי' פרק מ הערה יב מ"ש בזה. ובדרך אחרת אפשר להגדיל את תנאי ההתפשרות (שנקבע ע"י להלן) כפי הנהוג בבנקים) באחוז אחד מן הקרן, כגון שאחוז הנהוג בבנקים הוא 20% מן הקרן, וקובעים תנאי ההתפשרות באחוז אחד יותר, הרי זה כאילו קבעו תנאי ההתפשרות ב-21%, וכשיתן המתעסק רק 20% נשאר לו אחוז אחד שכר עמלה. (י) עי' פרק מ הערה י שיש מפקקים בתוספת זו, ובמ"ש שם. (יא) משפט זה אינו מובן לי כלל, שהרי כבר נקבע שכר טרחה באחוז אחד. (יב) עי' להלן הערה טז. (יג) נסתפקתי לגבי כמה ענינים שאין להיתר עיסקא מועיל ובכל זאת עושים כן בבנקים, וברור שאין בזה משום ביטול ההת"ע, אבל יש למצוא דרכים לתקן זאת. ואחד מהם הוא ענין תשלום מראש, כגון במתנות הניתנות בעת פתיחת השבועה, וכן כתבתי בענין עמלת הקצאת אשראי שיש בזה משום רבית מוקדמת, ולכאורה אין הת"ע מועיל. ובשו"ת אמרי יושר כתב להוסיף בהת"ע של הבנק שאם יתברר שלא היו רוחים ינכה זאת מהחוב. ואפשר שבזה שהוסיפו שהכל יהי' על פי היתר עיסקא, הרי זה כאילו התנו גם על כך, וכדאי להוסיף זאת בפירוש. ועוד יש איסור בענין ערבויות בנקאיות, ואם הבנק ערב להלוואה באיסור הדבר פשוט שאין שום הת"ע מועיל, ואפילו ערבות להלוואה עצה"ע, יש להסתפק אם מותר לבנק לגבות עמלה לערבנות כזאת. מיהו אפשר שמכיון שכתבתי שכדאי להוסיף שההת"ע יכול ערבויות הן ערבויות לבנק והן ערבויות שהבנק מתחייב, א"כ גם כשהבנק ערב להלוואה הרי זה כאילו התחייבו גם הלוה והמלוה על פי היתר עיסקא כלפי הבנק, ומכל מקום לא יצאנו מידי חשש ריוח קודם שמתעסק, וגם תנאי לנכות לא יועיל בזה, שהרי למעשה אין הלוה חייב לבנק, ואולי אפשר לגבות שכר ערבות עבור מחצית הפקדון. וצ"ע בזה. (יד) בכל טפסי היתר עיסקא מותנה שעל הקרן לא יהא נאמן רק על פי עדים כשרים, ועל הריוח בשבועה חמורה. ועי' פרק לו שבאופן זה, והיינו שלא יהא נאמן לא על הקרן ולא על הריוח כי אם בשבועה, לכו"ע מותר. (טו) כאן לא נקבע גודל סכום ההתפשרות, משום ששיעור הרבית בבנקים עשוי להשתנות. ועי' פרק לה הערה גר שנסתפקתי לשיטת הפוסקים שיש כאן קנייה על הספק, אם אפשר לעשות כן. ומ"מ לדעת שאר הפוסקים גראה שמותר לעשות כן,

וכל זה נגמר בינינו החתומים מטה בהחלטה גמורה על פי כח הרשאה שיש לנו מאת החברים, ויש יפוי כח להחלטתנו ולתקנתנו זאת כמו כל תקנות החברה. ובפירוש הותנה שאם מאיזו סיבה לא ידע המקבל או הנותן ענין העיסקא, או שלא ידע כלל מה היא עיסקא, יהיה ג"כ נוהג עפ"י דין עיסקא, ויהי' לו כל הזכות כמו שיש למקבל העיסקא (טז), אחרי שבסתם הלוואות לא תתעסק החברה הנ"ל, וכל מי שנותן מעות או נוטל מעות מהחברה הנ"ל הוא רק על פי תקנותיו, חיינו על פי עיסקא (יז).

ולמען תת תוקף ועוז לתקנתנו הננו כותבים זאת לזכרון בספר, ומפרסמים גלוי לכל את החלטתנו ואת תקנתנו זאת (יח).

ולראיה על כל הנ"ל בעה"ח (יט)

משום דסוף סוף הוא חייב שבועה ואין הנותן מוכן לפטור אותו משבועה עד שיתן לו סכום זה. ועי' עוד פרק מ הערה נא. ויש להסתפק אם ההת"ע מתיר לתת הטבות שלא מכח התחייבות, ולכן רצוי להוסיף גם מענקים והטבות חד פעמיות. וכן כדאי לפרש ולהוסיף כאן הפרשי הצמדה לסוגיהן. (טז) למעשה יש גם חובות למקבל עיסקא, שעליו לתת חלק מן הריח לנותן. ומכיון שההת"ע כולל גם מלוים לבנק, יש לכתוב „ותהיינה לו כל הזכויות והחובות שיש למקבל עיסקא או נותן בעיסקא". (יז) עי' פרק מ הערה כא שביארתי שיסוד ההת"ע של הבנקים הוא מכח תקנת יסוד של הבנק, כמו שמבואר במשפט שלפנינו. ועל פי זה כתבתי שם שאין ההיתר עיסקא מועיל אא"כ יש החלטה מפורשת של מועצת המנהלים או הגוף המנהל (ולפי המבואר בפרק מ צריך להסביר גם למנהלי הבנק החותמים את ענין ההת"ע). אבל בלי החלטה עקרונית מטעם הגוף המוסמך לכך, אין בחתימת מורשי החתימה, ואפי' חברי ההנהלה המרכזית, כדי לחייב את האנשים שאינם יודעים ענין ההיתר עיסקא, שיחול באופן כללי על כל המתעסקים עם הבנק, וכן יש להסתפק אם הם יכולים לשלול ולבטל עיסקא אחרת הנעשית ע"י מורשה חתימה אחר. (יח) עי' פרק מ הערה כב שהמהרש"ם תיקן שההת"ע של בנק יהא גלוי לכל. ועי' מ"ש שם בטעמיו. (יט) בפרק מ כעיקר ט כתבתי שיש לחוש בהת"ע מדיני אסמכתא, ולכן יש לעשות את ההת"ע ע"י קנין בבית דין חשוב, וגם המהרש"ם כשתיקן ההת"ע לבנק כתב שעשה זאת בפני ב"ד.

י. שטר היתר מכירת סחורה (א)

1234567

אני הח"מ מודה בזה שקבלתי מ... סך מאה זוז עבור סחורה (ב) שיש לי בביתי (ג), ושהקניתי לו בקנין סודר. ומתחייב אני בזה מעכשיו להעמיד הסחורה הנ"ל ולתתה להקונה הנ"ל ביום... ומתחייב אני בקנין גמור ושלם שבאם לא אעמיד לרשות הקונה הנ"ל הסחורה ביום הנ"ל מאיזו סיבה שהיא (ד), הריני חייב לו מעכשיו לפרוע במוזמנים מאה ועשרים זוז תמורת הסחורה הנ"ל (ה).

כל זה נעשה בקנין גמור אנב סודר כתיקון חז"ל בפני ב"ד חשוב (ו), באופן היותר מועיל, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, בביטול מודעות וכו'. ועל זה באתי על החתום יום...

(א) פרטי היתר מכירת סחורה נתבארו בסוף פרק ד ובסוף פרק מ.

(ב) ויפרט הסחורה שמוכר לו, או שיפרט ברשימה מיוחדת ויכתוב בטופס השטר,

כפי הרשימה המצורפת, ועי' חכמ"א כלל קלב סימן יא.

(ג) ואם אין לו סחורה יכול למכור לו סחורה בדרך פסיקה אם יצא לה שער קבוע,

כמו שנתבאר שם, ואז לא יכתוב שהקנה לו בקנין סודר.

(ד) נראה שבדרך זו יכול להתחייב בקנס אפילו אם לא יוכל לתת הסחורה מחמת אונס.

(ה) עי' פרק כד הערה פח מ"ש בשם החו"ד שהציע להשתמש בהיתר זה כשרוצה

להקדים מעות על סחורה באופן האסור (כגון שרוצה להקדים על חטים כשאינו לו ולא

יצא השער, יתן לו עכשיו מעות על סחורה אחרת שיש לו או יצא לה השער, ושם לא

יתן לו סחורה זו מתחייב ליתן לו כך וכך חטים, ושם כתבתי שאם נתייקרו חטים מזמן

הפרעון עד הפרעון בפועל יש שצריך לנכות ממנו הפרש זה) ועל פי זה יש לכתוב כאן:

הריני חייב מעכשיו לתת לו ביום הנ"ל כך וכך מדות מסחורה פלונית, תמורת

הסחורה הנ"ל.

(ו) עי' פרק ד הערה ה' שדעת הרבה פוסקים שבהיתר מדין קנס צריך קנין גמור, כדי

לבטל דין אסמכתא, ואם לא קנה אסור ליתן אפילו בדרך קנס. והסכמת הפוסקים שאם

כותב שנעשה בב"ד חשוב די בכך.

א.	מלוח אדם לחבירו	יח, ב	יש מי שכתב
ב.	וה"ה איפכא	יז, ב	יש מי שאמר
ג.	סו"ז סק"א, בדרישה כתב	סז, יב ; י (א)	סו"ז סק"א, נראה לי
ד.	שם, בת"ה ס"י ש"ב כתוב	יז, ו	אם יש לו מעט
ה.	שם, וכתוב בלבוש	יז, יא	אפילו אין המפתח בידו
ו.	ש"ך סק"א, ואם המלוח	יז, ט	לוה מלוח כמה סאין
ז.	שם, ומשמע דוקא הכא	יז, יד	ואם אין לו כלום
ח.	ש"ך סק"ב כמו רבית מוקדמת	יז, יא	וכן אם יש לו
ט.		יז, יג	לוה שאמר
י.		יז, ד	הא דמותר
יא.		יז, טז	היה לאותו המין
יב.		יז, יט	וידוע לשניהם
יג.		יז, יח	והא דיכול
יד.		יז, כא	מלוח אדם
יז.		יז, כב	הלוח לו סאתיים
יח.		יז, כג	ואין המלוח
יט.		טז, ח	ואם יתחייב
כ.		יז, כ ; יא, (א)	לא התירו
כא.			
כב.			
כג.			
כד.			
כה.			
כו.			
כז.			
כח.			
כט.			
ל.			
לא.			
לב.			
לג.			
לד.			
לה.			
לו.			
לז.			
לח.			
לט.			
מ.			
מא.			
מב.			
מג.			
מד.			
מה.			
מו.			
מז.			
מח.			
מט.			
נ.			
נא.			
נב.			
נג.			
נד.			
נה.			
נו.			
נז.			
נח.			
נט.			
ס.			
סא.			
סב.			
סג.			
סד.			
סה.			
סז.			
סח.			
סט.			
ע.			
עא.			
עב.			
עג.			
עד.			
עה.			
עו.			
עז.			
עח.			
עט.			
פ.			
פא.			
פב.			
פג.			
פד.			
פה.			
פו.			
פז.			
פח.			
פט.			
צ.			
צא.			
צב.			
צג.			
צד.			
צה.			
צו.			
צז.			
צח.			
צט.			
ק.			
קא.			
קב.			
קג.			
קד.			
קה.			
קו.			
קז.			
קח.			
קט.			
קכ.			
קכא.			
קכב.			
קכג.			
קכד.			
קכה.			
קכו.			
קכז.			
קכח.			
קכט.			
קל.			
קלא.			
קלב.			
קלג.			
קלד.			
קלה.			
קלו.			
קלז.			
קלח.			
קלט.			
קמ.			
קמא.			
קמב.			
קמג.			
קמד.			
קמה.			
קמו.			
קמז.			
קמח.			
קמט.			
קנ.			
קנא.			
קנב.			
קנג.			
קנד.			
קנה.			
קנו.			
קנז.			
קנח.			
קנט.			
קס.			
קסא.			
קסב.			
קסג.			

מפתח השו"ע

תרנא

סימן קע

- א. ישראל שלוח מעות
ט"ז סק"ג, מכאן נ"ל
שם, עוד ראיתי להזכיר
שם, אבל אם לוח בעיסקא
שם, בדיו שער ערבות
וכן עכו"ם שלוח
ט"ז סק"ה ע"מ שיתן העכו"ם

סימן קעא

- א. ישראל שלוח מעות
אבל עכו"ם שלוח

סימן קעב

- א. המלוה את חברו
אם היא כמשכנתא דסורא
וי"א דאפי' בלא משכנתא דסורא
ואם לא מנכה כלום
או שאר מטלטלין
ויש מתירין
ומותר ללוות
וכל זה לא מיירי
ובכל מקום
מיהו אם מיהו
משכונא זו
ואם אדם אחר
במשכנתא זו
הא דמשכנתא שריא
ט"ז סק"ח, ומוה סתירה
המשכנ בית או שדה
ט"ז סק"י וכתב בלבוש
עכו"ם שמשכן
הגותן חורבתו
לוח מותר לתת
מי שהשכין
ש"ך ס"ק לב וכתב עוד
בה"ת

סימן קעג

- א. מכר לחבירו
אבל טלית וכיוצא בו
ויש מי שאומר
דבר הנמכר בעשרה
היו לו פירות
ש"ך סק"ו, ועי' בתשו' מבי"ט
מכר לו סחורה
מי שיש לו שט"ח
וכשם שיכול למכרו
אסור לאדם לומר
ש"ך סק"ח ואם הלוח לעכו"ם
אם הקהל צריכים מעות
היו חמריה ופועליו
ולי נראה
וכל זה לא שרי
ט"ז סק"ט, ועוד ראיתי
אם קונה דבר
ואם אינם ברשותו
ונאמן המוכר
המקדים לבעל הגנה
ההולך לחלוב עזיו
אסור לקנות

אבל מותר לקנות

- א. המקדים מעות
ב. שומרי השדות
ג. מותר להקדים
יד. חבית של יין
וכל זה כשקצץ
טו. מי שיש לו סחורה
ט"ז ס"ק כד, ולע"ד נראה
ש"ך סק"ל בב"י משמע
היו החטים במדינה
המוליך פירות
להלוות דינר זהב
ויש מתירין להלוות
לתת כ' ליטריין

סימן קעד

- א. מכר שדה לחבירו
ואפילו לא התנה
אבל אם אמר לו הלוקח
וכן אם מכר
מכר לו שדה
האומר לחבירו
מכר לו שדה
אם אמר המוכר
ואם יאמר הלוקח
ודוקא שאמר
אמר ליה המוכר
זבין ולא איצטריכו ליה זוזי
אפילו בתנאי
השוכר מחבירו

סימן קעה

- א. אין פוסקין על הפירות
אבל פוסקין
וי"א דפוסקין
היו החדשות
היו חטין של לקוטות
אם היה למוכר
ש"ך סק"ז, וכתב הטור
הפוסק על השער
הפוסק על הפירות
ויכול לפסוק
ודקא שלא שם
כיון שנקבע השער
מקח שנעשה באיסור

סימן קעו

- א. אסור לאדם להשכיר
כלים מותר להשכירם
מקום שנהגו
וכן מותר להשכיר
מותר לשכור פרה
ש"ך סק"ה ול"ד לצאן ברזל
המשכיר שזה לחבירו
מותר להרבות בשכר הקרקע
וכיוצא בזה בשכר האדם
אבל אם כבר החזיק
מותר להרבות בנדונת חתנים
ט"ז סק"ח, נראה פשוט
אסור לומר לאדם
השוכר את הפועל

ד, ו	המזכר סחורה לחבירו	יח.	סימן קטז	אין מקבלין צאן ברול	א.
ב, טז	אם הפקיד מעות	יט.	לס, ב; כו, (א)	וכל זה לא מיירי	א.
ה, לה	ש"ך ס"ק מא, וכתב מהרש"ל	כ.	כו, א; לו, ו	הנותן מעות לחברו	ב.
לח, לו	המתעסק בשל חבירו	כא.	לו, א; לה, ב	וצריך להיות	ב.
לח, כו	אם נותן לחבירו	כב.	לו, ב	ודלא כיש מקילין	ב.
לו, (יד)	ט"ז ס"ק כו, כתב ב"י	כג.	לו, ד; כו, (א)	במה דברים אמורים	ג.
לח, כז	אם יש למקבל סחורה	כד.	לו, ג	וכל זה כשאחד נותן	ג.
לח, כט	ובמקום שנהגו	כה.	לו, ח	הנותן מעות לחבירו	ד.
לס, ד	הנותן בהמה לחבירו	כו.	לו, טו	ט"ז סק"ח, נראה לי	ה.
לח, לא	ט"ז ס"ק לא, שאלה	כז.	לו, ב	כשהוא נוטל שכר	ה.
לח, לב	שם, עוד שאלה	כח.	לו, ח	מותר ליתן עיסקא	ה.
לה, י	הנותן עיסקא	כט.	לח, טז	מיתו אם שינה	ה.
לו, יב	אם כתוב בשטר	ל.	לח, ט	ולכן יתנה	ה.
לו, ו	וכן הוא הדין	לא.	לח, ט	ט"ז סק"ט, נראה בעיני	ה.
לו, יג	והיכא שהוא אדם גדול	לב.	לו, (ב)	ש"ך ס"ק טו, כתב המרדכי	ה.
לו, י	אם התנו על חלוקת הריוח	לג.	לה, ה	ש"ך ס"ק יז, דוקא הכא	ה.
לו, יד	אם התנו שהנותן יפסיד	לד.	לו, (נו)	נתן מעות לעיסקא	ה.
לח, כה	ט"ז ס"ק לו	לז.	לה, יד	ויש אומרים	ה.
לח, (לב)	המשיב חבירו	לח.	ב, כא; כט, ד	הנותן מעות לחבירו	ה.
לח, ח (לב)	הנותן מעות לחבירו	לא.	לה, יז	ט"ז ס"ק יד, ומזה נ"ל	ה.
לח, כ	מתעסק שמת	לב.	לח, לא	הלוה מנה לחבירו	ה.
לח, ל	נתן המתעסק מתנה	לג.	ט, ג	לוה שקיבל עליו	ה.
לח, לה	מי שנתן לחבירו	לד.	ח, כג	אמר לו הילך ר' זו	ה.
לח, לד	המקבל עיסקא מחבירו	לה.	טו, כג	האומר לחבירו	ה.
לח, לג	דוקא שלא הודיעו	לו.	ח, לח	המקבל מעות	ה.
לח, כח	המקבל עיסקא נותן מס	לז.	ח, מב	המלוה מעות לבעה"ב	ה.
לח, לו	שנים שקבלו עיסקא	לח.	ט, ט; יא, (נד)	אלא אם כן	ה.
לח, טו	יחיד המקבל עיסקא	לז.	ב, (כו)	האומר לחבירו	ה.
לח, יד	ובעל המעות	לח.	ד, ב	ויש מתירין	ה.
לח, (לא)	הלוקח מעות מחבירו	לז.	ד, ח	ועי' לעיל בס"י קסג	ה.
לב, יב	הנותן מעות לחבירו	לח.	ח, א	המחייב לפרוע	ה.
לח, (לב)	הנותן מעות לחבירו	לז.	ב, יג	אם חייב עצמו	ה.
ח, לה	ש"ק ס"ק סח, היכא דאיכא	מ.	ד, ד	ט"ז ס"ק כא, מכאן	ה.
ב, יד; לח, יז	הנותן מעות לחבירו	מ.	לה, יח	המלוה על המשכון	ה.
לח, טז	ואם שלח בהם יד	מ.	ד, ג		ה.